

Ihmiskunnan Henkiset Kahleet

Ihmiskunnan edistysmielisin osa on kautta aikojen joutunut taistelemaan katkeraa taistelua pimeyden voimia vastaan. Tätä taistelua voidaan kutsua myöskin Järjen ja Auktoriteetin väliseksi taisteluksi, sillä auktoriteetti on ollut se virkapuku jonka mahtiin nojaten järjen vapaata kehitystä on voitu tehoisemmin vastustaa.

Uskonto ja tiede, papisto ja tiedemiehet, ovat aina olleet tällä taistelulinjalla vastakkain, leppymättömänä taistellen toisiaan vastaan. Tiedemiehet ovat käyttäneet aseinaan tieteellisiä tosiasioita, papisto on taistellut uskon ja auktoriteetin voimalla.

TIETEEN saavuttamaa voittoa uskonnon ylitse voidaan pitää loistavana. Mutta ne voitot on saavutettu katkerien ja vuosisatoja kestävien taistelujen jälkeen. Tiede on raivannut tiensä polttorovioiden, vankityrmäin ja inkvisiittorien kidutuspenkkien lävitse.

Ihmiskunnan henkisen vapauden puolesta taisteijat tulevat ainiaasti muistamaan Giordano Brunon kohtalon joka julisti maailmankaikkeuden rajattomuutta ja hyväksyi Kopernikuksen ennemmin tekemän havainnon, jonka sekä katolikit että protestantit samalla lailla hylkäsivät, että maa pyörii auringon ympäri. Tämän "harhaoppisuutensa" vuoksi hän joutui pakenemaan Italiasta, oleskellen Sveitsissä, Ranskassa, Englannissa ja Saksassa, mutta onnettomuudekseen palasi erään hyväksyttävään tekeytyvän katolisen kirkon lähettämän urkkijan viekottelemana Venetsiaan v. 1592. Täällä hän joutui hetin inkvisiittorien käsiin ja lopulta hänet tuomittiin Roomassa ja poltettiin v. 1600 Campo di Fiori-nimisellä torilla, missä hänen kunniaapatsaansa, joka pystytettiin vuosisatoja jälkepäin, ylpeänä julistaa maapallon pyörimistä auringon ympäri ja tervehtäen maapallon ympäri purjehtijoita ja lentäjiä, saattaen täten surua ja ikuista häpeää roomalaiskatoliselle kirkolle jonka oma papistokin on jo pakoitettu uskomaan että "pyörii se sittenkin."

Brunon kohtalosta on tullut historiallinen tapahtuma. Hän on yksi maailman kuuluisimpia miehiä. Millään muulla maalla ei ole vietettävänä niin valistuneen uhrin muistoa sillä ajalta kuin Italiassa, mutta muissa maissa vuoti aivan yhtä viatonta verta "harhaoppisten" mielipiteiden vuoksi, yhtä veren-

himoisena inkvisiittorit riehuivat kaikissa maissa.

Protestanttinen Englanti kilpaili roomalaiskatolisen Italian kanssa vapaamielisten vainomisessa, kiduttamisessa ja polttamisessa. Ranska oli näihin aikoihin, noin vuoteen 1660:een asti jonkunverran vapaampi, mutta "ajan henkeä" sekään ei voinut täydellisesti vastustaa. V. 1619 joutui italialainen oppinut Lucilio Vanini, polttorviolle Ranskassa, jumalanpilkasta syytettynä. Bartholomew Legatea oli protestanttisen Englannin viimeinen polttorviouhri. Hän sai "harhakäsityksensä" maksaa polttorviolla v. 1611.

Renesanssiaika näki ensimmäiset uuden ajan tieteen alkumerkit, mutta keskiaikaiset ennakkoluulot luonnontutkimusta vastaan eivät hävinneet ennen seitsemättätoista vuosisatua, ja Italiassa ne kestivät vielä paljon myöhemmälle ajalle.

Uuden ajan tähtitieteen historia alkaa v. 1543, jolloin Kopernikus julkaisi kirjansa, missä maapallon liikkeet selitettiin totuudenmukaisesti. Tämän opin edelleen kehittämisen ja sen rehellinen puolustaminen saattoi edellämainitun Giordano Brunon polttorviolle. V. 1632 Galilei julkaisi kirjan nimeitä "Vuorenpuheluja". Tämän teoksen ilmestyminen on merkkitapaus ajatuksenvapauden historiassa. Se nosti selvän ja lopullisen riidan tieteen ja raamatun "erehtymättömien" opinkappaleitten välille. Italialainen tähtitutkija Galileo di Galilein havainnot osoittivat, että Kopernikuksen teoria oli kaiken epäilyksen yläpuolella. Hänen kankoputkensa löysi Jupiterin kunnat, ja hänen auringonpilkkuja koskevat havaintonsa näyttivät toteen maan kiertoliikkeen.

Saarnatuoli ei olisikaan muuten tietämättömyyden Gibraltari ellei sieltä olisi kaikkina aikoina julistettu jokaista tieteen voittoa harhaopiksi. Niin kävi tässäkin. Pyhät kirkonmiehet alkoivat tutkimaan, mikäli kirkonmiehet tieteellisiä asioita voivat tutkia, Galilein ja Kopernikuksen tähtitieteellisiä teorioita. Tämän kuultuaan Galilei meni heidän puheilleen aikoen saada heidät vakuutetuiksi Kopernikuksen opin ilmeisestä totuudesta. Hän ei vielä tällöin käsittänyt mihin kaikkeen teologia pystyi. Helmikuussa v. 1616 tämä pyhä istuin päätti, että Kopernikuksen oppi oli itsestään mieletön ja raamattuun nähden harhaoppinen. Varsin omituista tässä päätöksessä oli se, että Galilein kirjoittama kirja oli puhtaasti tieteellinen eikä puhunut sanaakaan raamatusta, mutta siitä huolimatta se tuomittiin. Täten pyhä istuin joutui arvostelemaan tieteellistä, eikä teologista kirjaa. Tällaiset pikkuseikat eivät kuitenkaan ole koskaan häirinneet pyhän tuomioistuimen tuomitsemisintoa silloin kuin "harhaoppiset" ovat olleet tuomittavina.

Viimeiset kymmenen vuotta Galilein elämästä muodostui ehkä tuskallisimmiksi kirkotuksien vuosiksi kuin kenenkään muun kirkon oppoja vastaan taistelleen tiedemiehen elämä.

Seitsemänkymmenvuotiaana vanhukseksi hänet tuomittiin elinkautiseen vankeuteen jossa hän neljä vuotta myöhemmin menetti näkönsä. Galilein arvokas elämäntyö sai aikaan huomattavia tieteellisiä muutoksia, mutta hänen oma elämänsä oli kärsimyksiä täynnä. Hänen vaiherikas elämänsä sammui v. 1642.

Paavi ei sallinut esittää oikein aurinkokuntamme järjestelmää ennenkuin vasta kahdeksantoista vuosisadan jälkipuoliskolla, ja Galilein teokset olivat kiellettyjen kirjojen joukossa aina vuoteen 1835 asti. Tämä paavin määräys luonnollisesti vaikutti turmiollisesti luonnontieteiden kehitykseen Italiassa ja muuallakin.

Galilein ja Brunon kohtalo on esikuvallisenä pidettävä sen vuoksi että siitä niin selvästi kuvastuu uskonnon ja tieteen, papiston ja tiedemiesten välinen taistelu. Tämä on tärkeä muistaa senkin vuoksi että vielä nykyaikanaakin esitetään sängen usein väitöksiä että kirk-

ko mukamas olisi ollut valistuksen levittäjänä. Tosi kuitenkin on, että uskonto ja tiede eivät sovi yhteen yhtään enempiä kuin tuli ja vesikään.

Kerrassaan erehdyttävää on luulla, mutta niin luulevat kuitenkin vielä monet, jotka ovat lukeneet ja tutkineet historiaa pintapuolisesti, että uskonpuhdistus saattoi valtaan uskonvapauden ja yksilön oikeuden käyttäjä arvostelukykyään. Se loi kyllä uudet valtiolliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet jotka myöhemmin johtivat uskonvapautteen. Mutta mikään ei ollut johtaville reformaattoreille vieraampaa kuin sellaisten käsitteiden salliminen, jotka poikkesivat heidän omista opeistaan. He panivat toisen auktoriteetin toisen tilalle; raamatun auktoriteetin kirkon auktoriteetin sijalle, mutta raamatua oli tulkittava sillä lailla kuin sen teki Luther tahi Calvin. Mikäli suvaitsevaisuus oli kysymyksessä niin mitään eroa ei ollut toiselta puolen katolisen kirkon ja toiselta puolen uusien "vapaampien" kirkkokuntien välillä. Uskonsotia ei käyty vapauden, vaan määrättyjen opinkappalten puolesta.

Se älyllinen ja yhteiskunnallinen liike, jonka tehtäväksi tuli hajoittaa keskiajan pimeys ja valmistaa tietä nulle, joiden tehtäväksi lopullisesti tuli vapauttaa järki uskonnon kahleista, alkoi Italiassa kolmannellatoista vuosisadalla. Se herkkäuskoisuudesta ja lapsellisesta yksinkertaisuudesta kudottu sumuharso, joka oli peittänyt ihmisten mielet ja estänyt heidät ymmärtämästä sekä itseään että ympäristöään, alkoi kohota. Tämä kohoaminen johtui Italian pikkuvaltioiden valtiollisista ja yhteiskunnallisista olosuhteista, valtioiden, joista toiset olivat tasavaltoja, toiset tyrannien hallitsemia.

Tämä luonteeltaan humaninen uudistusliike alkoi leviämään Italiasta pohjois-Europaa kohti, saaden kipeästi kaipaamaansa tukea Kreikan ja Rooman vanhasta kirjallisuudesta. Tätä aikaa historiassa nimitetään renessanssi eli klassillisen muinaisuuden uudesti syntymiseksi.

Neljännellä, viidennellä ja kuudennellatoista vuosisadalla loi humanismi, ensin Italiassa, sitten muissa maissa, älyllisen ilmapiirin, missä järjen vapautuminen saattoi alkaa

ja tiede päästä kehittymään. Sinä aikana keksittiin kirjapainotaito ja löydettiin kokonaisia uusia maanosia. Nämä seikat olivat omiaan vaikuttamaan auktoriteettien tulevaan kukistamiseen.

Mutta vapauden voittokulku aiheutui myöskin muista syistä, sitä ei saanut aikaan yksistään ihmisjärki. Aikakauden tärkeimpiä valtiollisia tapahtumia oli paavinvallan väheneminen, pyhän kirkkovaltion rappeutuminen ja mahtavain yksinvaltain kasvaminen, valtain, missä maalliset seikat määräsivät ja johtivat kirkollista politiikkaa ja mistä kehittyivät sitten uudenaikaiset valtiot. Näiden olosuhteiden vallitessa uskonpuhdistus kävi mahdolliseksi. Sen voitolle pääsy Pohjois-Saksassa on luettava paremminkin ruhtinasten maallisten harrastusten ansioksi, siitä syystä että he hyötyivät kirkon tilusten takavarikoimisesta. Täten he persoonallisen etunsa kannustamana "puhdistivat" uskontoa.

Uskonpuhdistus sai alkunsa pääasiallisesti kirkossa vallitsevan turmeluksen ja sen harjoittaman julkean sorron johdosta. Pitkiin aikoihin ei paavin vallalla ollut mitään korkeampia päämääriä kuin olla maallisena valtana, joka käytti hyväkseen hengellistä auktoriteettiaan maallisten etujensa ajamiseksi, minkä mukaa sitä yksinomaisesti ohjattiin.

Neljännestätoista vuosisadasta alkaen jokainen tunnusti kirkon olevan välttämättömän uudistuksen tarpeessa. Uudistus luvattiin kyllä panna toimeen, mutta asiat kehittyivät yhä huonommaksi, joten mitään muuta keinoa ei ollut kuin kapinoiminen. Tällöin oli Lutheruksen aika tullut. Mutta Lutheruksen johtama kapina ei syntynyt järjen noususta dogmeja vastaan, kuten hyvin yleisesti otaksutaan, vaan laajalle levinneestä kirkonvastaisesta mielialasta, minkä olivat nostattaneet kirkon kiristyskeinot, joiden avulla ihmisiltä kiristettiin maallista omaisuutta kirkon kasaholveihin.

Lutheruksen johtama uskonpuhdistusliike sai alkunsa katolisen kirkon mädännäisyydestä, eikä siksi että Lutherus olisi ollut "suuri" mies. Se teki sen minkä niissä oloissa voikin tehdä. Se taisteli katolisen kirkon kaikkein suurimpia mätäpaiseita vastaan, asettaen omat

dogmansa niiden tilalle, mutta sikäli kuin Lutherusta ja hänen johtamaansa liikettä tulkitaan ajatuksenvapauden puoltajana, niin silloin ollaan täydellisesti harhassa.

Kristinuskoko näytteli jonkinlaista edistysmielistä osaa kolmannella vuosisadalla, jolloin se oli ankaran vainon alaisena keisari Dioeletianuksen aikana. Mutta heti kun kristittyjen vaino lopetettiin v. 311, niin heidän ohjelmansa sai toisen suunnan. Kymmenen vuotta tämän päätöksen jälkeen Konstantinus Suuri kääntyi kristinuskoon, josta sai alkunsa tuhatvuotinen ajanjakso, jonka kestäessä järki oli kahlehdittu, ajatus orjuutettu eikä tiede mennyt yhtään eteenpäin.

Ajatuksenvapauden todellisia puoltajia eteissemme meidän on käännettävä tiedemiesten puoleen. Jokainen edistysmielinen ihmi-

Galileo di Galilei (1564-1642), Italialainen tiedemies, saavutti kuolemattoman maineen tähtitietokijana ja kirkon oppien vastustajana.

nen tuntee rajatonta myötätuntoa heitä kohtaan heidän pitkässä taistelussaan ajatuksenvapauden puolesta auktoriteettia vastaan. Yhteiskunnat ja hallitukset ovat helittämättä koettaneet tukahduttaa uusia aatteita ja estää ajatuksenvapauden levenemistä. Altari ja valtaistuimet ovat olleet ilkeissä salaliitossa ihmisyyden kehitystä vastaan. Me muistelemme kauhulla niitä kidutuksia joita vapaan ajatuksen puolesta taistelijat ovat saaneet kestää ja ihailemme niitä jotka järjen puolesta taistelleessaan ovat persoonalliset etunsa ja vapautensa uhranneet.

Läpi koko tämän kiistan on auktoriteetillä ollut suuria etuisuuksia. Kaikkina aikoina

ihmiset, jotka todella luottavat järkeen, ovat olleet vähemmistönä ja luultavasti tulevat vielä kanan edelleenkin olemaan vähemmistönä. Järjen ainoana aseena on ollut todistelu. Auktoriteetin kannattajat ovat käyttäneet aseenaan fyysillistä ja moraalista väkivaltaa, lakivoimaista pakoitusta ja yhteiskunnallista mahtiasemaansa.

* * *

Sangen omituiselta tuntuu se, että vielä tähänkään mennessä ei järjen voittoja voida pitää täydellisenä. Päinvastoin on huolestuttavia merkkejä jotka osoittavat, että taantuman on tapahtumassa ja sitä on tapahtumassa juuri siellä missä sivistys ja tiede pitäisi kirkkaimmin loistaa; siellä missä vuosittain taisteluiden hedelmät pitäisi mehevimmän hedelmöidä — juuri tiedemiesten omissa piireissä.

Kapitalismi on turmellut kaiken; se on turmellut sivistyksen ja tieteenkin.

Voiko mikään olla hullunkurisempaa kuin se että yliopistojen luentosaleista tulee voimakkaimmat äänet juuri itseään tiedettä vastaan?

Pythagoras, eläen 550 vuotta ennen ajanlaskunme alkua, teki väitöksen että maapallo pyörii. Galileo Galilei dramatiseerasi tämän totuuden kaksi tuhatta vuotta myöhemmin ja meidän aikanaame jokainen alkeisluokalla oleva koululapsikin tietää että maapallo ei ole neljällä jalalla seisova liikkumaton kappale, vaan että se on pyöreä ja että se pyörii ja sen ympäri lennetään ilmalaivoilla. Byrdin juuri

tekemä tutkimusretki on tehnyt etelänavan jokaiselle melkein yhtä tunnetuksi kuin naapurin pihamaa. Maapallon samoin kuin muidenkin taivaankappaleiden mittasuhteet ja välimatkat sekä kulkunopeudet ovat yleisenä tietona. Mutta kaikesta tästä huolimatta kapitaliseeratut yliopistojen homehtuneet professorit ruokkivat ihmiskuntaa luomisteoriolla ja syntiinlankeemustaruilla. Heidän raivoisa taistelunsa kehitysoppia vastaan näyttää yhä yltyvän. Tämä on törkeä loukkaus tiedettä vastaan ja niitä tieteen tienraivaajia vastaan joiden elämäntehtävänä on ollut uskonnon fanattisia opinkappaleita vastaan taistelemisen. Nämä sivistyksen vartiopaikoilla olevat fanatiikit ovat irvikuvia siitä mitä heidän pitäisi olla ja mitä heidän käsitetään olevan.

Tuntuisi hämmästyttävältä että järjen voitto auktoriteetin ylitse ei ole vielääkään sen täydellisempi, ellei tietäisi että siinäkin on leipäkysymys suurena tekijänä. Professorienkin täytyy tehdä leipänsä ja he voivat sen tehdä yliopistoissa. Mutta yliopistojen avaimet ovat kapitalistiluokan käsissä ja he myöskin määräävät mitä ja miten siellä opetetaan. Siinä seikassa on se salaisuus miksi korkeastioppineiden professorien ja tiedemiesten lausunnoissa on niin tavattoman paljon pötyä. — Sen kummempaa mystillisyyttä siinä ei ole.

Ihmiskunnan vapauttaminen uskonnon auktoriteetin kahleista, samoin kuin kapitalismin taloudellisesta orjuudestakin, on työväenluokan etujen mukaista ja heidän tehtäväkseen se kuuluukin.

